

Albin Potisek: METKA IN BINE IŠČETA ŠTALCO

»Kolonije so bile skupnosti ljudi, v kakršnih so živeli naši predniki. Rudarske kolonije in njihov način delovanja nam je lahko za zgled. Zgled za sočloveka. Za skupno peko kruha, obdelovanje gredic, za skupno pranje perila, posedanje na klopcah pred hišami ...«

Tadeja Bučar, novinarka

Metka in Bine sta vso mladost preživela v rudarskih kolonijah, tako značilnih za rudarski kraj Trbovlje. Nič posebnega, bi lahko rekli na prvi pogled. Vendar temu ni tako. Danes vam ne morem pokazati mojega prvega doma, ker ga enostavno ni več. O njem ni niti sledi. V rudarskih krajih, kjer prevladuje jamski način pridobivanja premoga, se morajo naselja in vsi ostali objekti predstavljati po zakonitosti rudarjenja. Objekti, postavljeni nad pridobivalnimi odkopnimi polji, se lahko sami porušijo zaradi udiranja tal ali pa jih pravi čas porušijo in stanovalce preselijo na druga varna območja, kjer ni pričakovati vpliva rudarjenja. Tako ne morem pokazati ali obiskati prvega domovanja, ker se je spremenil tudi teren, kjer so prej stale stavbe. Pravi dom ne more biti borno rudniško stanovanje, ki ga delavcu dodeli Rudnik. V ta dom, ki ni tvoja osebna last, kot je to na primer stanovanjska hiša ali celo kmetija, lahko prineseš le osebne stvari. Strukture in oblike stanovanja ne smeš spreminjati brez soglasja, po drugi strani pa ti ni treba skrbeti za vzdrževanje in obnovo stanovanja. Izgubiš občutek, da je to nekaj tvojega in da bo ostalo tudi po tvoji smrti. Ob takšnem pojmovanju se še bolj utrdi spoznanje, da to ni tvoj pravi dom.

Več sreče je imela moja žena Metka, ki je vso mladost preživela v rudarski koloniji Vodenska cesta, poznani kot kolonija »Za cesto«. Ta kolonija še danes ponosno stoji pod hribom Ostri vrh, kjer se v začetku ozka trboveljska dolina prvič razširi. Kolonija stoji na desni strani potoka, na levi pa zdaj kraljuje sodobni trgovinski kompleks. Ta je prevzel prostor, kjer je stala mogočna tovarna STT. Ob Metkinem rojstvu so bile tam centralne rudniške delavnice CRD. Dokler je Rudnik vzorno skrbel za stanovanja, se ni smelo ničesar v stanovanju urejati na novo in po svoje. Metka je živela v drugem nadstropju, ki je bilo povezano s skupnim balkonom za štiri družine, imenovanim »gank«. Na obeh koncih tega balkona sta bili po dve stranišči, urejeni »na štrbunk« za vse štiri družine. Za vsako potrebo je bilo treba stopiti ven iz tople sobe na hladen balkon. Po predaji kolonije novonastali tovarni STT pa so lahko stanovalci stanovanj na koncu hodnika do stranišča uredili prehod iz stanovanja. Tisti na sredini hodnika pa morajo še danes

hoditi po balkonu do stranišča. Novonastala tovarna ni imela obrtnikov, kot jih je imel Rudnik, in je dovolila stanovalcem samim urejati stanovanje. Iznajdljivi Metkini starši so uredili v shrambi kopalnico. Tako je Metka kmalu občutila udobje pravega stanovanja z WC-jem in kopalnico. Iz prej preprostega rudniškega stanovanja je zdaj stanovanje postalo za tiste čase zelo moderno.

Bine te sreče ni doživel, vse dokler se pri 28-tih letih ni odselil od mame Ane in ata Franca k Metki »Za cesto«. Njegovo stanovanje je bilo v hiši, ki je bila del zadnje zgrajene rudniške kolonije v letu 1956. Vse hiše te kolonije so enonadstropne in imajo po osem preprostih družinskih stanovanj brez kopalnic. Stranišča so na hodniku in za dostop do njih je potrebno izstopiti iz stanovanja. V vseh letih moje mladosti smo se vsi štirje člani družine kopali v pocinkani kadi sredi kuhinje. Mama Ana je vse tri moške vestno umivala po hrbtu. Za mamo je poskrbel ata. Ata Franc je za vsakega v kad nalil tople vode in po kopanju vodo izlil v umivalnik. Prvič sem okusil slast kopanja pod toplim tušem, ko sem bil star 17 let v času predvojaške vzgoje. Takrat smo morali vajenci za 14 dni v tabor, kjer smo spoznavali prve korake kasnejše prave armije ob služenju vojaškega roka. Usoda je hotela, da sem po šolanju kmalu dobil delo v jami Rudnika Hrastnik, kjer smo se po opravljenem delu umivali pod tušem rudniške kopalnice. V tistih časih smo rudarji radi rekli, da sta pri Rudniku v redu dve stvari: dobra plača in topla voda. Vse ostalo je bilo ena sama borba s kruto naravo globoko pod zemljo, ko smo ji rudarji skušali odvzeti premog, ki je dolga tisočletja ležal skrit v njenih nedrjih. Med dopustom in kadar nisem bil v jami, me je mama še naprej umivala po hrbtu. Velikokrat sem ob tem preprostem načinu umivanja pomislil na kakšno dekle z domačo kopalnico. Danes se spomnim, da sem že veliko pred skupino Hazard, ki je prepevala uspešnico *Kopalnico ima*, imel v glavi te misli.

Bine in Metka sva se našla in se poročila. V tistih lepih, a težkih časih je bilo izredno težko pridobiti stanovanje. Hotela sva biti skupaj vse trenutke najinega skupnega življenja in odselil sem se »Za cesto«. Uresničila se mi je davna želja: *Kopalnico ima* sem pel skupaj s skupino Hazard. Veliko veselje ob vstopu v novo okolje, novo domovanje z WC-jem v stanovanju in toplo kopalnico, se je kmalu spremenilo. Življenje dveh družin, življenje »v partiji«, kot pravimo pri nas, je lahko naporno. Zdaj sem se moral podrediti zakonitosti ženine družine. V kopalnico sem lahko prišel šele, ko so se okopali vsi. Navadno je grelcu že zmanjkalo tople vode in sem se umival z mrzlo. Kosilo je bilo vedno ob isti uri in brez upoštevanja želja. Kar so jedli ostali, sem moral tudi jaz. Zelo sem pogrešal hrano moje mame. Televizor je bil v zakupu najstarejšega člana družine in sva se morala z Metko odpovedati napetim ameriškim

nanizankam. Edina dobra stvar življenja v sožitju je bila nama dodeljena soba. Tast Janez in tašča Zofi sta morala odslej spati v dnevni sobi, njun sin Zvone pa na divanu v kuhinji. V tej dodeljeni sobi sva doživljala vse radosti začetka najinega skupnega življenja. Metka je kmalu spoznala, da takšno življenje ne pelje nikamor. STT ni imela nobenih stanovanj, zato sem moral jaz poskrbeti za ureditev stanovanjskega problema. Rudnik je v tistem času veliko gradil nova stanovanja in posedoval obširne kolonije. V obupu in jezi se je obrnila name, da bi pridobil vsaj preprosto stanovanje v stari rudniški koloniji tik ob vhodu v rudnik. Iz udobja urejenega stanovanja se je hotela preseliti v pritlično stanovanje s kuhinjo in sobo. Pri taki hiši je WC na koncu zgradbe in moraš na stranišče po dvorišču. Nobene kopalnice, spet pocinkana kad. Kljub ugovarjanju me je napotila k stanovanjski komisiji na Rudniku. Zaprošil sem za kakršno koli stanovanje v stari koloniji v Hrastniku. Stroga tajnica Ida me je zapisala v vrsto čakajočih. Dolgo sva čakala na rešitev in Metka je še naprej vztrajala, da bi se selila tudi v slabše stanovanje. Še danes ne vem, komu se moram zahvaliti, da so moji delavci na sestanku komisije jasno zahtevali, da njihov mojster ne spada v kolonijo. Komisija je upoštevala mnenje mojih fantov in z Metko sva dobila lepo, novo, sicer majhno stanovanje na podstrešju bloka, ki je imel v začetku ravno streho. Streha je kar naprej puščala in pozidali so prizidek za streho, krito s strešniki. Pod to streho so nastala štiri mansardna stanovanja. Srečno sva zaživela v novem sodobnem stanovanju. Imela sva le golo stanovanje in morala sva kupiti vse od igle do nove opreme. Vsako noč sva lahko zasnjano strmela v zvezdno nebo skozi podstrešna okna. Živela sva kot v raju. V tem resnično prijetnem stanovanju sva zdaj čakala le še na »iciko« v »štalcu«. Vendar se je raj po nekaj letih spremenil v pekel. Hitra gradnja nove strehe in preprosta ureditev stropa najinega stanovanja z deskami ladijskega poda je pripeljala do pravega napada os, ki so se naselile na podstrešje. Posebno hudo je bilo pozimi, ko so nama ose dobesedno padale v juho na mizi, kjer sva jedla. Nobeden strup jim ni mogel do živega. *Pips* je bil obvezno na najini mizi zraven solnice. Ob takih napadih človek enostavno izgubi živce. Treba je bilo v boj za novo stanovanje.

V teh letih, ki so minila, se je stanje s stanovanji uredilo. Rudnik je še vedno veliko gradil nova stanovanja. Moral si samo vložiti denarno vplačilo, da si prišel v vrsto. Želela sva se odseliti od os v novo stanovanje in vplačala zahtevano samoudeležbo pri gradnji. Starih stanovanj je imel Rudnik dovolj in mladi rudarji so lahko dobili stanovanje brez čakanja. Tudi staro kolonijo so dokončno porušili. Danes le še ena manjša stavba priča, kako so rudarji nekoč živeli; vsako leto si jo ogleda veliko turistov. Kmalu po vplačilu je sledila selitev v sodoben blok v centru mesta. Novo stanovanje je v tretjem nadstropju. Tu je po dvanajstih letih čakanja prvič prestopila prag

tudi najina hčerkica. Tako smo postali družinica. Streho najinega prejšnjega stanovanja so morali na novo prekriti in pregnali ose. Po Jazbinškovem zakonu smo se odločili za odkup stanovanja in pristopili k 20-letnemu odplačevanju. Po dvajsetih letih je postalo stanovanje naša last. Iskanje »štalce« je končano. Tu zdaj sam preživljam svoja stara leta.

Metka se ni nikoli ogrela za gradnjo lastne hiše, čeprav je Rudnik nudil nam delavcem ugodne kredite in so bile na razpolago lepe parcele za gradnjo. Kljub mojemu nagovarjanju ni privolila. Življenje v koloniji je v njej pustilo sledove. Jaz sem imel željo po gradnji lastnega doma. Na rudniški zemlji, kjer smo imeli gredice, sem popolnoma sam brez pomoči izdelal leseno hiško. Namenjena je bila shrambi orodja, a sem v njej uredil prav vse za normalno preživetje kakšen dan ali dva. Metka je na okno celo namestila zavese in je rada posedala v njej ali pred njo. Bila je varno zavetje ob dežju, ki nas je znal presenetiti ob obdelovanju gredic. Vendar tudi v teh lepih trenutkih ni nikoli izrazila želje, da bi zgradili lastno hišo, lastno »štalco«. Zanj je bilo važno le, da smo imeli lepo sodobno stanovanje, ki ga je lepo vzdrževala in urejala.

Zdaj na stara leta mojega življenja pa se v meni spet poraja želja po hiši, stran od strnjenih naselij. Hčerka je dobila partnerja, ki je mladost preživel v hiši z lepim vrtom. Sicer se počasi privaja na življenje v visoki stolpnici, kjer okolico obdajata samo beton in asfalt. Mojo hčerko je navdušil za gradnjo lastnega doma. Kupila sta lep kos zemljišča, primerne za gradnjo, stran od mestnega vrveža, pa vendar blizu mestnega središča. Zelo sem navdušen nad njuno idejo o novogradnji in upam, da se mi izpolni želja moja stara leta preživeti sredi idilične narave, obdane s sadnim drevjem, gredicami in lepim razgledom na mesto. Mlada družinica, posebno vnuk Gašper me nagovarja, da bi zame uredili majhno sobico, kjer bi lahko v miru preživil stare dni. Ne vem, če bodo prisluhnili moji skriti želji že vse življenje, da bi uredili v dnevni sobi kamin na drva. Kamin bi me spominjal na preprost štedilnik v našem stanovanju v rudniški koloniji, ki je vsa leta moje mladosti oddajal prijetno in zdravo toploto ob dogorevanju drv in premoga. V novi hiški pa bi prav gotovo še bolj poudaril idiličnost posebno ob večerih, ko bi sneg pobelil vse okrog hiše in bi prasketanje brezovih polen dajalo neverjetno lep občutek domačnosti. Odkrito se še nisem odločil izseliti iz svojega stanovanja prav v središču malega rudarskega mesta Hrastnik. Na skrivaj pa že zbiram prihranke in tudi s prodajo mojega stanovanja bi lahko vsaj delno pomagal pri gradnji nove »štalce« za mlado družino in starega deda. Tako bi tudi jaz doživel poseben občutek lastnega doma, kot ga je imel vse življenje moj oče Franc. Zdaj na stara leta ugotavljam, da pravega doma, ki ga ima večina Slovencev, pravzaprav nimam. Nikomur ne morem dopovedati, kje je sploh stala »Stara glažuta«, kot so Trboveljčani imenovali za takratne čase mogočno stanovanjsko zgradbo, v kateri sem preživel

le nekaj prvih tednov življenja. Kot otrok sem spremljal očeta velikokrat, ko je šel obiskat rojstno hišo. Čudno sem ga gledal ob besedah, da gre domov. Naš dom je bil zame namreč drugje, v Trbovljah, v rudniški koloniji. Naše domovanje je bilo boljše kot skromna hiša, stara sto let, nekje visoko v hribih. Ampak oče je pomagal ustvarjati ta skromni dom, v katerem je imel korenine in čutil, da je tudi njegova last in ponos. Tega stanovalci kolonij ne občutimo. Imamo le občutek povezanosti in tovarštva, ki se je razvil v takšnem okolju. Nikoli ne bom pozabil, kako je oče vedno pravil, da gre domov, ko je odhajal v Kumljanske hribe, kjer se je rodil, kljub temu da si je v Trbovljah uredil nov dom in ustvaril družino. Vedno ga je vleklo domov v strmo reber, imenovano Lojšč. Čeprav so njegov dom naselili drugi ljudje, je posebno na stara leta rad hodil nazaj. Iz gozda, kjer sva nabirala gobe na njegovih terenih iz mladosti, je z nekim posebnim doživetjem in strastjo občudoval staro vegasto hišo s hlevom in studencem pred njim. Tako bi tudi jaz rekel mojim prijateljem, da se po končani partiji kart vračam domov in ne v stanovanje. Pravi dom ne more biti najemniško stanovanje v obširnem bloku, kjer se stanovalci sploh ne poznajo med seboj in tako živiš med tujci. Čakam in upam, da bom pomagal mladi družinici graditi trden in varen dom. Verjamem pa, da bo prehod iz bloka v stanovanjsko hišo kar stresen. Posebno zame, ki sem vse življenje preživel v rudarskih kolonijah.